

درس ۱۹ آریایی ها و تشکیل حکومت های قدرتمند در ایران

نکات مهم درس

برخی مورخان معتقدند که حدود چهار هزار سال پیش، مردمانی کوچ نشین به نام آریایی از مناطق شمال دریای خزر به تدریج به سمت جنوب مهاجرت کردند. دولت های بزرگی در ایران تشکیل دادند، و صدها سال در ایران حکومت کردند.

آریایی ها دارای سه قوم بزرگ هستند که هر کدام در یکی از قسمت های ایران سکونت انتخاب کردند این سه قوم عبارت اند از مادها، پارت ها و پارس ها بودند

پس از مهاجرت آریایی ها به ایران سلسله های بزرگی در ایران، حکومت کردند.

مادها، نخستین حکومت آریایی در ایران

قبایل ماد در شمال غرب و غرب ایران به صورت پراکنده زندگی می کردند. همین امر موجب شده بود که آنها ضعیف باشند و هر چند وقت یک بار همسایه های قدرتمندشان مانند آشوری ها به آنها حمله می کردند و اموالشان را به غارت می بردند در یکی از قبایل ماد، فردی به نام دَهیوک زندگی می کرد که به دلیل خوش رفتاری و عدالت خواهی بین همه قبیله ها محبوبیت داشت. سرانجام

سران قبایل تصمیم گرفتند او را به عنوان فرمانروا انتخاب کنند دَهِیوِکَ بر فراز تپه ای در شهر هگمتانه (همدان امروزی) قلعه ای ساخت و آنجا را به پایتختی خود انتخاب کرد. ما دهها به تدریج قدرتمند شدند و بر دشمنان خود غلبه کردند. بدین ترتیب حکومتی قدرتمند در ایران به دست ما دهها پایه گذاری شد.

هخامنشیان، امپراتوری قدرتمند

پارس ها گروه دیگری از آریایی ها بودند. رئیس یکی از قبایل مهم پارس، فردی به نام هخامنش بود. کوروش بنیانگذار سلسله هخامنشیان از نوادگان هخامنش بود. کوروش توانست آخرین پادشاه ماد ها را در جنگی شکست بدهد و حکومت آنان را سرنگون کند

کوروش در دوران حکومت خود، پیروزی های زیادی به دست آورد. او بابل (عراق امروزی) و (لیدی ترکیه امروزی را تصرف کرد و قلمرو ایران را از خلیج فارس تا دریای مدیترانه گسترش داد. بعد از کوروش، پادشاهان دیگری از هخامنشیان به سلطنت رسیدند که معروف ترین آنها «داریوش بزرگ» است. او زمانی که به سلطنت رسید در بیشتر قلمرو هخامنشیان، شورش ها و نابسامانی هایی شکل گرفته بود. داریوش با عزم و اراده با شورشیان جنگید و آنها را شکست داد و موفق شد دوباره حکومت هخامنشیان را قدرتمند سازد.

پس از این پیروزی ها، داریوش دستور داد تا نقش برجسته ای به یاد پیروزی های او در جنگ با دشمنان بر دامنه کوه بیستون حجاری کنند. به طور کلی در زمان کوروش و داریوش، قلمرو جغرافیایی هخامنشیان، بیشتر کشورهای مهم آن روز را در بر می گرفته است. به همین دلیل می توان از حکومت هخامنشی به عنوان نخستین امپراتوری جهانی یاد کرد.

سلوکیان، حکومتی بیگانه

در زمان هخامنشیان، جنگ های متعددی بین ایران و یونان رخ داد. در یکی از این جنگ ها سپاهیان هخامنشی آتن را برای مدت کوتاهی تصرف کردند. هنگامی که فرماندهی به نام اسکندر مقدونی در یونان به قدرت رسید، حکومت هخامنشی ضعیف و ناتوان شده بود. اسکندر از این

موقعیت استفاده کرد و یونانیان را به انتقام جویی از ایرانیان فرا خواند. سپاهیان تحت فرمان او در چند جنگ، سپاه هخامنشی را شکست دادند و ایران را فتح کردند.

در نتیجه حمله اسکندر، بسیاری از شهرهای ایران از جمله تخت جمشید به آتش کشیده شد اسکندر علاوه بر ایران، مصر و قسمت هایی از هندوستان را تصرف کرد. او سرانجام در جوانی و در اوج کشورگشایی بر اثر بیماری در گذشت.

پس از مرگ اسکندر، قلمرو پهناور او میان سردارانش تقسیم شد. ایران به دست سلوکوس، یکی

سکه با نقش اسکندر مقدونی

از سرداران او افتاد. وی سلسله سلوکیان را تأسیس کرد. ایرانیان سلوکیان را بیگانه می شمردند و به شکل های مختلف با آنان مخالفت و مبارزه می کردند.

اشکانیان و بیرون راندن بیگانگان

پارت ها نیز یکی از اقوام آریایی بودند. رئیس یکی از قبایل پارت ملقب به اشک یا ارشک با هدف مقابله با سلوکیان، پارتیان و دیگر اقوام ایرانی را متحد کرد. او با استفاده از اختلافات سلوکیان توانست قسمت هایی از ایران را آزاد کند. مورخان وی را مؤسس سلسله اشکانی می دانند.

مجسمه مرد پارتی (اشکانی)

جانشینان اشک به مبارزه با سلوکیان ادامه دادند و موفق شدند به تدریج سایر مناطق ایران را نیز از سلطه سلوکیان نجات دهند.

در زمان فرمانروایی مهرداد دوم، حکومت اشکانی به امپراتوری قدرتمندی تبدیل شد.

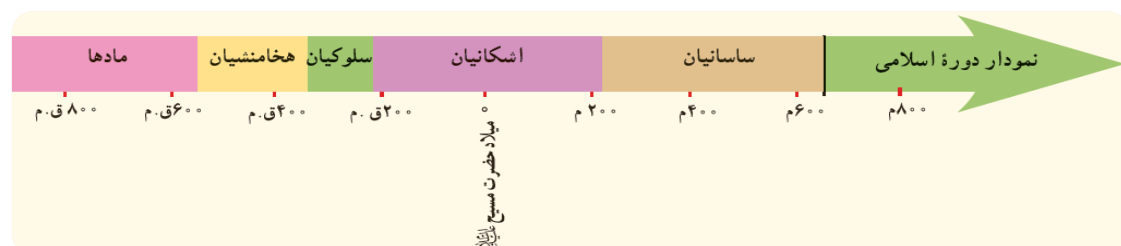
اشکانیان پس از آن به مدت چندین قرن با تمام توان در برابر هجوم سپاه نیرومند روم ایستادند و اجازه ندادند بار دیگر بیگانگان بر میهن ما مسلط شوند.

ساسانیان، آخرین حکومت ایران باستان

آخرین حکومت پیش از ورود اسلام به ایران سلسله ساسانیان است. اردشیر بابکان از خاندان ساسان، مؤسس این سلسله است که بر علیه اشکانیان قیام کرد. یکی از مهم ترین پادشاهان ساسانی، شاپور اول است.

زمان شاپور اول وسعت قلمرو ایران بسیار زیاد شد. او توانست امپراتور روم (والریانوس) را شکست دهد.

با حمله مسلمانان و شکست های متعدد سپاهیان ساسانی، سرانجام با قتل یزدگرد سوم آخرین پادشاه ساسانی به دست آسیابانی ایرانی، این سلسله در سال ۶۵۱ میلادی به پایان رسید

با ورود اسلام به ایران، دوره جدید و با شکوهی از تاریخ و تمدن ایران پایه گذاری و آغاز گردید.

نکته: در سال های قبل خواندید که **مبدأ تاریخ** ما **مسلمانان** **هجرت پیامبر اکرم (ص)** از مکه به **مدینه است** و به آن **تاریخ هجری** گفته می شود.

مورخان برای تعیین زمان رویدادهای پیش از اسلام از تقویم میلادی استفاده می کنند. مبدأ تقویم **میلادی تولد حضرت مسیح (ع)** و نشان اختصاری آن **حرف (م)** است.

برای تعیین زمان رویدادهای قبل از میلاد حضرت مسیح (ع) نیز تقویم میلادی به صورت معکوس و با علامت اختصاری (ق. م) به کار می رود. برای مثال ۸۰۰ ق.م، بیانگر هشتصد سال پیش از میلاد مسیح است.

سنگ نگاره بیروزی شاپور ساسانی بر والرین امپراتور روم در نقش رستم، استان فارس

بنای طاق کسری که بخشی از کاخ پادشاهان ساسانی بود و امروز در کشور عراق قرار دارد

سوالات متن درس ۱۹

- ۱- آریایی ها چه کسانی بودند؟
- ۲- سه قوم بزرگ آریایی را نام ببرید؟
- ۳- هر کدام از سه قوم بزرگ آریایی در کدام بخش ایران ساکن شدند؟
- ۴- چرا مادها قبل از تشکیل حکومت ضعیف بودند؟
- ۵- قبایل ماد چه کسی را حاکم خود انتخاب کردند؟ چرا؟
- ۶- اولین حکومت قدرتمند ایران به دست چه کسی تشکیل شد و پایتختش کجا بود؟
- ۷- هخامنش که بود؟
- ۸- بنیان گذار سلسله ی هخامنشیان که بود و کدام حکومت را سرنگون کرد؟
- ۹- چه کسی حکومت مادها را سرنگون کرد؟
- ۱۰- کوروش هخامنشی قلمرو خود را تا کجا گسترش داد؟
- ۱۱- معروف ترین پادشاه هخامنشی بعد از کوروش که بود؟
- ۱۲- زمانی که داریوش بزرگ به سلطنت رسید اوضاع کشور ایران چگونه بود؟
- ۱۳- چرا از حکومت هخامنشی به عنوان نخستین امپراطوری جهان یاد می کنند؟
- ۱۴- اسکندر مقدونی چگونه ایران را فتح کرد؟

- ۱۵- اسکندر مقدونی کدام مناطق را تصرف کرد؟
- ۱۶- پس از مرگ اسکندر ، ایران به دست کدام سردار افتاد و او چه سلسله ای را تاسیس کرد؟
- ۱۷- ایرانی ها چگونه با سلوکیان برخورد می کردند؟
- ۱۸- چرا مردم ایران سلوکیان را نمی پذیرفتند و با آنها مخالفت می کردند؟
- ۱۹- اشک یا ارشک چه اقداماتی را انجام داد؟
- ۲۰- مؤسس سلسله ی اشکانیان که بود؟
- ۲۱- حکومت اشکانی در زمان کدام فرمانروا به امپراطوری قدرتمندی تبدیل شد ؟
- ۲۲- آخرین حکومت قبل از اسلام چه نام داشت؟
- ۲۳- مؤسس سلسله ی ساسانیان که بود؟ و چه کرد؟
- ۲۴- در زمان کدام پادشاه ساسانی ایران امپراطور روم را شکست داد؟
- ۲۵- آخرین پادشاه ساسانی چه نام داشت؟
- ۲۶- سلسله ی ساسانیان چگونه منقرض شد؟
- ۲۷- مبدا تاریخ مسلمانان چیست؟
- ۲۸- مورخان برای تعیین زمان رویدادهای پیش از اسلام از کدام تقویم استفاده می کنند؟
- ۲۹- مبدا تقویم میلادی چیست؟
- ۳۰- برای تعیین زمان رویدادهای قبل از میلاد حضرت مسیح از چه تقویمی استفاده می شود؟

۱۴- سپاه در ایران باستان از چند بخش تشکیل می شد؟

۱۵- از ابتکارات بزرگ داریوش هخامنشی چه بود؟

۱۶- سپاه جاویدان چه ویژگی هایی داشت؟

پاسخ سؤالات متن درس ۱۹

- ۱- حدود چهار هزار سال پیش ، مردمانی که خود را آریایی می نامیدند از مناطق شمال دریای خزر به تدریج به سمت جنوب مهاجرت کردند *
- ۲- پارت ها ، پارس ها ، ماد ها
- ۳- ماد ها در غرب و شمال غرب ایران - پارس ها در جنوب و جنوب غرب ایران - پارت ها در شمال شرق ایران
- ۴- به صورت پراکنده زندگی می کردند * همین امر موجب شده بود که آنها ضعیف باشند و هر چند وقت یک بار همسایه های قدرتمند شان مانند آشوری ها به آن ها حمله می کردند و اموالشان را به غارت می بردند.
- ۵- در یکی از قبایل ماد ، فردی به نام دهیوک زندگی می کرد که به دلیل خوش رفتاری و عدالت خواهی بین همه ی قبیله ها محبوبیت داشت. سرانجام سران قبایل تصمیم گرفتند او را به عنوان فرمانروا انتخاب کنند.
- ۶- مادها و شهر هگمتانه (همدان امروزی)
- ۷- رئیس یکی از قبایل مهم پارس فردی به نام هخامنش بود.
- ۸- کوروش بنیان گذار سلسله ی هخامنشیان از نوادگان هخامنش بود . کوروش توانست آخرین پادشاه مادها را در جنگی شکست بدهد و حکومت آنان را سرنگون کند.

۹- کوروش هخامنش

۱۰- او بابل (عراق امروزی) و لیدی (ترکیه امروزی) را تصرف کرد و قلمرو ایران را از خلیج فارس تا دریای مدیترانه گسترش داد.

۱۱- داریوش بزرگ

۱۲- او زمانی به سلطنت رسید که بیشتر قلمرو هخامنشی شورش ها و نا بسامانی های شکل گرفته بود. داریوش با عزم و اراده با شورشیان جنگید و آنها را شکست داد و موفق شد دوباره حکومت هخامنشیان را قدرتمند سازد.

۱۳- به طور کلی در زمان کوروش و داریوش، قلمرو جغرافیایی هخامنشیان، بیشتر کشورهای مهم آن روز را در بر می گرفته است. به همین دلیل می توان از حکومت هخامنشی به عنوان نخستین امپراطوری جهانی یاد کرد.

۱۴- هنگامی که فرماندهی به نام اسکندر مقدونی در یونان به قدرت رسید. حکومت هخامنشی ضعیف و ناتوان شده بود. اسکندر از این موقعیت استفاده کرد و یونانیان را به انتقام جویی از ایرانیان فرا خواند. سپاهیان تحت فرمان او در چند جنگ، سپاه هخامنشی را شکست دادند و ایران را فتح کردند. در نتیجه ی حمله اسکندر، بسیاری از شهرهای ایران از جمله تخت جمشید به آتش کشیده شد.

۱۵- اسکندر علاوه بر ایران، مصر و قسمت هایی از هندوستان را تصرف کرد.

۱۶- ایران به دست سلوکوس یکی از سرداران اسکندر افتاد. او سلسله ی سلوکیان را تاسیس کرد.

۱۷- به شکل های مختلف با آنان مخالفت و مبارزه می کردند.

۱۸- چون آنها را بیگانه و متجاوز می دانستند.

۱۹- رئیس یکی از قبایل پارت ملقب به اشک یا ارشک باهدف مقابله با سلوکیان، پارتیان و دیگر

اقوام ایرانی را متحد کرد. او با استفاده از اختلافات سلوکیان توانست قسمت هایی از ایران را آزاد

کند. مورخان او را موسس سلسله ی اشکانی می دانند.

۲۰- اشک یا ارشک

۲۱- مهرداد دوم

۲۲- ساسانیان

۲۳- اردشیر بابکان از خاندان ساسان، موسس این سلسله است که بر علیه اشکانیان قیام کرد.

۲۴- یکی از مهم ترین پادشاهان ساسانی، شاپور اول است. در زمان او وسعت قلمرو ایران بسیار زیاد

شد. او توانست امپراطور روم (والریانوس) را شکست دهد.

۲۵- یزدگرد سوم

۲۶- با حمله ی مسلمانان و شکست های متعدد سپاهیان ساسانی، سر انجام با قتل یزدگرد سوم

آخرین پادشاه ساسانی به دست آسیابانی ایرانی، این سلسله در سال ۶۵۱ میلادی به پایان رسید.